

Kroniky doby Karla IV. a Vita Caroli

Karel IV., jako vůbec první český panovník, měl osobní zájem na tom, aby byl oceněn význam jeho vládnutí a jeho osobnosti v co nejpříznivějším světle. Chtěl, aby historiografie podala ideologické zdůvodnění jeho politiky a vysvětlila či obhájila záměry a postupy pro další generace. Pod vlivem Karla IV. se v Čechách vůbec poprvé objevuje oficiální historiografie, to znamená historiografie svázaná politickou mocí. Velmi bohatá literární činnost doby Karlovy byla způsobena dvěma základními prameny. A to tradiční domácí tvorbou a z osobního podnětu Karla IV. Mezi nejznámější kronikáře doby Karlovy patří především příslušník pražské kapituly Beneš Krabice z Weitmile, dále opat Neplach z opatovického kláštera, italský cestovatel Jan Marignola, kaplan posledního pražského biskupa Jana z Dražic František Pražský a Přibík Pulkava z Radonína. Karel IV. měl vizi dvou kronik: první by zapracovávala české dějiny do kontextu a druhá by byla českou národní kronikou. Ovšem i přes veškerou oficiální podporu žádné z historických děl doby Karlovy nedosahuje vyšší literární úrovně. Většina děl ani nezaznamenala vyšší popularitu. Kroniky doby Karla IV. je nutné chápat jako hlavně dokumenty své doby, které odráželi tehdejší situaci, názory a myšlení i oficiální ideologii panovníka.

Kruh autorů kolem Karla IV.

František Pražský

V roce 1341 začal kronikář František Pražský, kanovník kostela sv. Víta, psát "druhý díl kroniky pražské", který měl navázat na její "první díl", tj. Kosmovu kroniku a jeho pokračovatele, a následující spis předložil pražskému biskupovi Janovi IV. z Dražic. Dílo bylo napsáno na biskupův příkaz a mělo vyličit život, stav, činy a mravy českých králů a biskupů, i jiných českých knížat a zvláště činnost Jana IV. z Dražic. Kronika zahrnuje období českých dějin od vlády Václava I. do roku 1342.

Jeho hlavním pramenem byla Kronika zbraslavská či Kosmova kronika. Po smrti biskupa se František zaměřil na Karla IV. Svě vyprávění kronikář nakonec dovedl ve druhé recenzi třetí knihy do roku 1353. Ovšem kronika zřejmě dokončena nebyla, vznikala v letech 1353-1354. I přes veškerou autorovu snahu nelze kroniku hodnotit příliš vysoko. Autor nebyl příliš informován, nedovedl řádně pracovat s prameny. Nejceněnější je druhá recenze třetí knihy, která líčí přímo dobu vlády Karla IV.

Kronika Františka Pražského, Ed. Emler, J., FRB IV, Praha 1884, s. 347-456.

<http://147.231.53.91/src/?s=v&cat=11&bookid=177&page=375>

Beneš Krabice z Weitmile

Kanovník pražský a vedoucí stavby katedrály sv. Víta Beneš Krabice z Weitmile pocházel z českého vladyckého rodu, který měl poměrně úzké vztahy s panujícím rodem Lucemburků. Kronika pražského kostela Beneše Krabice z Weitmile je jedním z nejdůležitějších vyprávěcích pramenů informujících o vládě Karla IV. Benešova kronika bezprostředně navazuje na Druhé pokračování Kosmovo. Začíná návratem Václava II. do Čech roku 1283 a pokračuje do dob Karla IV. Spis je rozdělen do čtyř knih. Mezi hlavní prameny prvních třech knih patřila především Kronika Františka Pražského. Nejceněnější část kroniky je její čtvrtá kniha líčící vlastní život a vládu Karla IV. Vznik kroniky neznáme, pravděpodobně se jedná o dobu kolem roku 1366. Osobní podíl Karla IV. alespoň na dochované části kroniky byl zřejmě zcela zanedbatelný. Poslední zápis kroniky je datován do 9. listopadu 1374. Kronika tedy nebyla dokončena. Spis nebyl ve středověku příliš rozšířen. Kronika je literárně slabá, prostá

a autor již zestručnil text již zestručnělé předlohy. Ovšem zprávy zaznamenané v kronice působí celkem objektivě. Dílo je dochováno v jediném rukopisu.

Kronika Beneše z Weitmile, FRB IV, Emler, J. (ed.), Praha 1884, s. 459-548.

<http://147.231.53.91/src/?s=v&cat=11&bookid=177&page=485>

Jan Marignola

Italský cestovatel z přední florentské rodiny Japn Marignola byl pověřen Karlem IV. napsat stručnou českou kroniku, která zařadila české dějiny do dějin světových. Tomu byla přizpůsobena i osnova díla, kterou císař naznačil. Marignola byl vybaven nejnütnějšími prameny - Kosmovou kronikou s pokračovateli, Biblí, Dalimilovou kronikou. Svou kroniku rozdělil do tří knih: thearchickou, monarchickou a hierarchickou. První kniha začíná stvořením světa a končí potopou. Druhá kniha se zabývá zakládáním prvních států a poté navazuje na dějiny českých králů po Václava II. Třetí pojednává o kněžských dějinách, přechází k českým biskupům. Do popisu historických událostí vložil také vyprávění o svých cestách a zážitcích. Kde mohl, tak vše doplňoval o své vědomosti a poznatky. Marignolova kronika je tedy spíše dílo cestopisné než historické. Kronika datována není, nejspíše vznikla mezi lety 1355-1358. Na tehdejší dobu to bylo velmi ojedinělé a odvážné dílo, ovšem celkově je to kronika nepodařená. Autor nebyl příliš znalý ve výkladu starších českých dějin. Její hodnota jako světové kroniky je mizivá. Je dochována v jediném rukopisu, nebyla příliš rozšířena.

Kronika Jana z Marignoly, FRB III, Emler, J.-Jireček, J. (eds.), Praha 1882, s.485-604.

<http://147.231.53.91/src/?s=v&cat=11&bookid=142&page=521>

Neplach

Opat kláštera v Opatovicích nad Labem, Neplach, byl druhým autorem, který se pokusil zařadit české dějiny do širšího kontextu. Opět s nevelkým úspěchem. Neplach nazýval své dílo jako "stručný spisek kroniky římské i české". Kroniku napsal na žádost představenstva kláštera.

Kronikář měl v úmyslu uvést některé údaje o církevních hodnostářích a světcích. Informace o starších dějinách českých čerpal hlavně z Kosmovy kroniky a pokračovatelů. Dílo se skládá jen z velmi stručných zápisů. Z pramenů jsou vybírány pouze stručné zprávy, navíc většinou s chybami. Kronika začíná shrnutím některých biblických událostí a pokračuje sepisováním událostí až do roku 1345. poté chtěl kronikář psát o Karlu IV., bohužel tato část se nedochovala. Nejdůležitější jsou na kronice zprávy týkající se 14. století. Kronika nedosahuje vyšší literární úrovně. Za dobu vzniku Neplachovy kroniky lze s jistotou, podle informací v kronice, označit rok 1360. Středověký rukopis se dochoval pouze jeden.

Kronika Neplachova, FRB III, Emler, J.-Jireček, J. (eds.), Praha 1882, s. 485-604.

<http://147.231.53.91/src/?s=v&cat=11&bookid=142&page=479>

Přibík Pulkava z Radenína

K objasnění a obhájení své politické koncepce požadoval Karel IV. vyličení nejen krátkého časového úseku svého života, případně dějin své vlády, ale celých českých dějin. Práci na sestavení české kroniky od počátku českých dějin pověřil mistra Přibíka Pulkavu z Radenína. A právě jeho kronika jako jediná, vedle Vita Caroli, zaznamenala širší popularitu za dob Karla IV. Přibík Pulkava z dochovaných zpráv byl vzdělaný laik, nejspíše příslušník nižší šlechty.

Kronika pojednává o českých dějinách od počátku země české až do dob vlády Jana Lucemburského. Překvapivé je, že kronika nemá žádný oficiální titul a ani její autor není bezpečně znám. Je známá jako "kronika česká". Příbíkovo jméno je uvedeno pouze na jednom rukopise a na staročeském překladu jako její překladatel. Autorství ovšem není rozřešeno dodnes. Jistý je podíl Karla IV. na tomto díle. Zřejmě působil především u zrodu díla, aby určil jeho politickou a ideologickou náplň. Kronika byla oficiálně podporována. Pulkavova kronika se dochovala v řadě rukopisů. Kronikář sepsal starší období českých dějin především podle Kosmovy kroniky. Dále použil Dalimilovu kroniku, Druhé pokračování Kosmovo, Kroniku Zbraslavskou. Do své kroniky také vložil Karlovu svatováclavskou legendu. Tento výčet se s dalšími recenzemi rozšiřuje. Vzhledem ke stáří užitých pramenů mohl text vzniknout někdy ve druhé polovině 13. století nebo na začátku 14. století. Doposud bylo rozlišeno šest recenzí textu tohoto díla, jejich datace a chronologické řazení je obtížné, ovšem na jednom z pozdních rukopisů pozdní recenze je uveden letopočet 1374. I přes veškerou snahu nebyla Pulkavova kronika povedeným dílem. Nevyniká literárně, navíc obsahuje spoustu chybných údajů, přestože prošla mnoha úpravami a stávala se spolehlivější. Ovšem díky svému původu se stala jednou z nejrozšířenějších kronik, ovlivnila středověké kronikářství, byla přeložena do češtiny či němčiny a je nezbytným pramenem pro studium ideologie a politiky doby Karla IV.

Kronika Pulkavova, FRB V, Emler, J-Gebauer, J. (eds.), Praha 1884, s. 1-326.

<http://147.231.53.91/src/?s=v&cat=11&bookid=178&page=47>

Vita Caroli

Rozhodnutí Karla IV. napsat svůj vlastní životopis pramenilo z nespokojenosti s tehdejší historiografií, která nespĺňovala to, co Karel IV. požadoval: nevyjadřovala oficiální panovnickou ideologii a nesledovala politické záměry. Proto není divu, že se pokoušel zanechat písemné zprávy o svém životě i o své vládě, i poučení pro příští generace. Jeho vzdělání mu umožňovalo osobní účast v tomto směru. Karlovo vypjaté sebevědomí vedlo až k pojetí vlastní vlády jako určitého vrcholu v rámci středověkého křesťanského systému. V Karlově Vlastním životopisu vylíčil osudy svého mládí a proložil je různými náboženskými otázkami a moralizujícími výklady. Svůj život líčil jako řadu zásahů božích do osudů člověka. Popisované události zpravidla nejsou datovány. Doba sepsání je předmětem bádání. Více či méně se sepsání Karlova životopisu klade do období mezi 1346 a 1373. Karlova autobiografie byla psána jako poučení pro potomky a obsahuje návody, jak si má počínat dobrý panovník. Na rozdíl od starších autobiografií je Karlova mnohem realističtější a je napsána s větším důrazem na autorovu osobu. Moralizující charakter vede k úvahám, že životopis představuje tzv. knížecí zrcadlo tj. vylíčení panovnických povinností, obraz ideálního panovníka své doby. Oproti ostatním panovnickým autobiografiím, které zdůrazňují hrdinské činy a heroičnost panovníků se také liší zejména stylizováním Karla IV. jako racionálně myslícího politika i panovníka.

Vita Caroli je členěna na dvě části, ty obsahují 20 nestejných kapitol. Karel dovedl svůj životopis do čtrnácté kapitoly do roku 1340, které jsou psány v "ich formě". Tyto kapitoly nevytváří souvislý, na sebe navazující popis života Karla IV., ale nachází se zde výseky z jednotlivých etap Karlova života. Poté dodatečně připsal šest kapitol neznámý autor. Ty začínají rokem 1344 a končí Karlovou volbou za římsko-německého krále v roce 1346.

Těchto šest kapitol se liší tím, že byly psány ve třetí osobě.

Ještě ve středověku byl Karlův spis přeložen do češtiny. První překlad byl pořízen asi hned po sepsání autobiografie.

K prvnímu vydání latinského textu Karlova životopisu došlo v díle *Chronicum Hierosolymitanum* díky Reineru Reinecciovi v roce 1584 v Helmstedtu.

V Čechách se poprvé objevuje díky Josefu Emlerovi v ediční řadě FRB III.

Vita Caroli IV. Ed. Josef Emler. FRB III. Praha 1878–1882, s. 323–418.

<http://147.231.53.91/src/?s=v&cat=11&bookid=142&page=359>

Literatura:

M. Bláhová, Kroniky doby Karla IV., Praha 1987.

J. Nechutová, Latinská literatura českého středověku do roku 1400, Praha 2000.